

O PISANJU NASTAVKA U INSTRUMENTALU I LOKATIVU JEDNINE IMENICA U RUSKOM JEZIKU

1. Zašto upravo u instrumentalu jednine?

Usporedimo li pisanje imeničkih nastavaka u jednini, vidjet ćemo da je »najsloženija« slika u instrumentalu: -ом, -ëm, -ем, za muški i srednji rod i -ой -ëй, -ей za ženski, pri čemu — s obzirom na načelo ruskog pravopisa — ne postoje uvijek jasni razlozi za upotrebu jednog od triju pisanih oblika nastavka.

2. Najprije o imenicama muškoga roda.

2.1. U ovom članku nećemo razmatrati nastavke s fonološkog gledišta, već ćemo nastojati ustanoviti a) postoji li kakav stalan odnos između — na pismu — nominativnog oblika imenice i pisanja nastavka u njezinom instrumentalnom obliku i b) može li se — ako postoji — takav odnos prikazati shematski, kako bi poslužio u svakodnevnom radu.

2.2. Da bismo utvrdili postoji li stalan odnos između nominativnog oblika imenice i pisanog oblika njezinog nastavka u instrumentalu, uzet ćemo u obzir dva elementa: posljednji glas (fonem) osnove imenice i mjesto naglaska u njezinim kosim padežima u jednini (tj. je li na osnovi ili na nastavku). A da bi nam zaključci bili punovrijedni, moramo uzeti u obzir sve slučajeve, i zato ćemo u razmatranje uzeti ove imenice muškoga roda: стол, завод, нож, шалаш, ключ, плащ, отец, воробей, конь, сторож, ландыш, плач, товарищ, месяц, гений, камень.

2.3. Od navedenih imenica nastavak -ом imaju imenice: стол, завод, нож, шалаш, ключ, плащ, отец. Uzmemo li u obzir spomenuta dva elementa (posljednji glas osnove i mjesto naglaska u kosim padežima jednine), zaključujemo: nastavak -ом pisat će se uvijek kad je a) posljednji glas osnove tvrd suglasnik — bez obzira na mjesto naglaska (стол, завод) i b) kad je posljednji glas osnove bilo koji šuštavi suglasnik (нож, шалаш, ключ, плащ) ili [с] (отец) a naglasak je na nastavku.

2.4. Od preostalih navedenih imenica nastavak -ëm imaju imenice: воробей, конь. Uzmemo li u obzir spomenuta dva elementa, zaključujemo: nastavak -ëm pisat će se uvijek kad je posljednji glas osnove /j/ (воробей) ili bilo koji mek suglasnik (конь), a naglasak je na nastavku.

2.5. Ostaju nam imenice sa instrumentalnim nastavkom -ем: сторож, ландыш, плач, товарищ, месяц, гений, камень. Uzimajući i opet u obzir spomenuta dva elementa, zaključujemo: nastavak -ем pisat će se uvijek kad je posljednji glas osnove bilo koji šuštavi suglasnik (сторож, ландыш, плач, товарищ) ili [с] (месяц) ili /j/ (гений) ili bilo koji mek suglasnik (камень), a naglasak je na osnovi.

2.6. Da bismo shematski prikazali naše zaključke, poslužiti ćemo se ovim znakovima: 1. duža crta slijeva predstavlja osnovu, 2. kraća crta zdesna predstavlja nastavak, 3. naglasak ćemo iznad osnove ili iznad nastavka bilježiti kao što se i inače bilježi naglasak u ruskom jeziku, 4. veliko latiničko slovo S označava bilo koji tvrd suglasnik, 5. veliko latiničko slovo Š označava bilo koji šuštavi suglasnik, 6. veliko latiničko slovo S' s apostrofom označava bilo koji

mek suglasnik, 7. malo latiničko slovo j označava suglasnik /j/, 8. malo latiničko slovo c označava suglasnik /c/.

2.7. Dakle, ono što je rečeno u točki 2.3. možemo shematski prikazati ovako:

$\left. \begin{array}{l} \text{—S—} \\ \text{—Š/c—} \end{array} \right\} \text{-om}$

2.8. Ono što je rečeno u točki 2.4. možemo shematski prikazati ovako:

$\text{—j/S'—} \} \text{-ëm}$

2.9. Ono što je rečeno u točki 2.5. možemo shematski prikazati ovako:

$\text{—Š/c/j/S'—} \} \text{-em}$

Vidimo da Š/c i j/S' ulaze u dvije kombinacije, što je isključivo u vezi s mjestom naglasaka.

3. Sve što je do sada rečeno o imenicama muškoga roda vrijedi i za imenice srednjega roda.

Napomena:

Razumije se, u riječima здание, ущелъе, ружьё i analognim posljednji glas (fonem) osnove jest [j].

4. Sve što je do sada rečeno o imenicama muškoga roda, i što vrijedi i za imenice srednjega roda, vrijedi i za imenice ženskoga roda, samo što je: 1. umjesto -ом, -ëm, -em ovdje -ой, -ëй, -ей, 2. imenice tipa кость automatski ne ulaze u obzir.

Napomena:

Razumije se, u riječima армия, гостья, попадьа i analognim posljednji glas (fonem) osnove jest /j/.

Dodatak

5. Padežne nastavke možemo pisati na nekoliko načina i u genitivu i lokativu jednine imenica muškoga roda.

5.1. Odmah moramo reći da se to, hoće li u genitivu i lokativu jednine biti nastavak -у, uopće ne može prepoznati po posljednjem glasu osnove, niti je uopće dokraja prepoznatljivo.

5.2. Međutim, kada je riječ o nastavku -и u lokativu, mora se navesti beziznimno pravilo (koje je, i opet, beziznimno i za imenice srednjeg i ženskog roda): nastavak -и bit će uvijek kada su dva posljednja glasa (fonema) osnove /ij/ (гений, здание, армия).

Napomena:

U riječima Андрей, ущелъе, гостья, попадьа i njima analognim riječima, očito je posljednji glas (fonem) osnove /j/, ali pretposljednji nije /i/, pa zato one u lokativu nemaju nastavak -и.

* * *

Tako smo sistematizirali rastrkana pravila i dobili sheme kojima se može-mo lako i točno služiti.

О ПРАВОПИССАНИИ ОКОНЧАНИЙ

Резюме

В статье »О правописании окончаний в творительном и предложном падежах единственного числа существительных в русском языке« рассматривается отношение между конечными фонемами основ и правописанием окончаний существительных. Между ними автор устанавливает прочную связь, которую изображает тремя простыми схемами. При этом берётся во внимание и место ударения — на основе или на окончании.